

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 28 november 2007

Mål nr

T 2246-05

KLAGANDE

1. DTT

2. STT

Ombud för 1 och 2: Advokat KA

MOTPART

Staten genom Justitiekanslern

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätts dom den 4 maj 2005 i mål T 2735-04

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

DTT och STT skall solidariskt ersätta staten för rättegångskostnader i Högsta domstolen med tvåtusen (2 000) kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

DTT och STT har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom, skall förplikta staten att utge ersättning med 35 000 kr till envar av dem, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 26 februari 2004 till dess betalning sker. Vidare har de yrkat att Högsta domstolen befriar dem från skyldigheten att ersätta staten för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt tillerkänner dem ersättning för deras rättegångskostnader där.

Staten har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Den 16 december år 2002 avled BT av de skador han ådragit sig när han den 13 december hängde sig med hjälp av sin livrem i en cell på Häktet Norrköping. Han hade tidigare sistnämnda dag burit sina egna kläder vid ett sjukhusbesök. Vid återkomsten till häktet uppmärksammades det inte att han inte återlämnade livremmen.

Frågan i målet är om staten, på grund av underlåtenheten att vid avvisitering ta hand om BTs livrem, skall utge skadestånd till dennes söner DTT och STT.

I 1 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. anges bl.a. att den som är häktad inte får underkastas mera omfattande inskränkningar i sin frihet än vad ändamålet med häktningen och ordning och säkerhet kräver samt att den häktade skall behandlas så att skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. I 2 § anges bl.a. att om det inte är uppenbart onödigt, skall den häktade senast vid ankomsten till förvaringslokalen kroppsvisiteras för eftersökande av föremål som han eller hon enligt vad

som följer av lagen inte får inneha. I förarbetena till lagen framhålls att det särskilt bör uppmärksammas att sådana föremål som den intagne kan använda för att skada sig själv eller annan person blir omhändertagna (se prop. 1975/76:90 s. 120). Av 20 § förordningen (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. framgår att närmare föreskrifter om tillämpningen av nämnda lag beträffande häkten och i häkte intagna meddelas av Kriminalvården (tidigare Kriminalvårdsstyrelsen). I meddelade föreskrifter anges att det i den intagnes bostadsrum eller i gemensamma utrymmen inte får förvaras sådant som kan äventyra säkerheten i häktet (se 15 § KVVFS 1997:15; numera 5 kap. 2 § KVFS 2007:1).

Frågan i vad mån en överträdelse av dessa handlingsföreskrifter skall medföra skadeståndsskyldighet enligt skadeståndslagens (1972:207) bestämmelser om skadeståndsansvar för det allmänna bör bedömas i ljuset av de krav som den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ställer. I enlighet med vad Högsta domstolen tidigare uttalat skall den svenska lagstiftningen, i den utsträckning som Europakonventionen kan anses ge anledning till detta, tolkas fördragskonformt (jfr t.ex. NJA 2003 s. 217 och 2005 s. 462).

Artikel 2 i Europakonventionen behandlar envars rätt till livet. Europadomstolen har i sin praxis utvecklat statens skyldighet enligt artikeln bl.a. så att staten i vissa fall har en positiv förpliktelse att se till att individers rätt till livet skyddas i förhållande till andra enskilda och i vissa avseenden också i

förhållande till dem själva. Europadomstolen har särskilt fastslagit att staten har en skyldighet avseende häktade eller på annat sätt frihetsberövade personer att vidta ändamålsenliga åtgärder för att skydda liv (se Keenan v. the United Kingdom, no. 27229/95, ECHR 2001-III och Trubnikov v. Russia, no. 49790/99, 30 November 2005) samt att denna skyldighet, i enlighet med artikel 13 i konventionen, skall förenas med en rätt till ett effektivt rättsmedel vilket i princip bör omfatta en möjlighet till ersättning för skada (se särskilt punkten 130 i Keenan v. the United Kingdom). Vid sin prövning av statens ansvar har Europadomstolen först bedömt om myndigheterna hade eller borde ha haft kännedom om att personen i fråga befann sig i verklig och omedelbar fara, och därefter tagit ställning till frågan om myndigheterna vidtagit alla nödvändiga åtgärder som rimligen kunde begäras för att förhindra att denna fara realiserades.

I det nu aktuella fallet har staten medgivit försummelse vid myndighetsutövning genom att kriminalvården inte uppmärksammade och förhindrade att BT tog med sig sin livrem in i sin häktescell. Det står klart att det föreligger erforderligt orsakssamband mellan denna försummelse och dödsfallet.

De ovan redovisade bestämmelserna i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. samt i förordningen i samma ämne och de föreskrifter på området som kriminalvården meddelat har till syfte bl.a. att undvika att en frihetsberövad i sin cell har tillgång till föremål som han eller hon kan använda för att skada sig själv. Dessa handlingsföreskrifter är således

avsedda att förekomma även skada av det slag som inträffat i förevarande fall. Detta kan emellertid inte anses tillräckligt för att skadeståndsskyldighet skall uppkomma (jfr Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, 7 uppl. 2006, s. 87). För skadeståndsansvar bör, i enlighet med det synsätt som framgår av Europadomstolens domar, dessutom krävas att myndigheten visste eller borde ha vetat att det fanns en verklig och omedelbar risk att den intagne skulle försöka skada sig själv och att myndigheten trots det inte vidtagit de åtgärder som rimligen kunde förväntas av den för att förhindra förverkligandet av denna risk (Keenan v. the United Kingdom, no. 27229/95, ECHR 2001-III, p 93).

Av den åberopade bevisningen framgår att BT i samband med en skilsmässa ett antal år tidigare hade försökt begå självmord och att han vid den aktuella tidpunkten kände ångest och befann sig under konstant stress. Av förhöret med den vid häktet verksamma läkaren och av den journalanteckning hon skrivit med anledning av ett samtal med BT på häktet den 9 december framgår emellertid att BT inte bedömdes ha aktuella suicidtankar eller planer, och av förhören med de ansvariga häktesvakterna framgår att de inte hade iakttagit några tecken på att BT skulle vara benägen att skada sig själv.

I likhet med hovrätten finner Högsta domstolen att utredningen inte visar att omständigheterna var sådana att staten genom kriminalvården borde ha insett att det fanns en verklig och omedelbar risk för att BT skulle begå självmord. Det finns därmed inte skäl att sanktionera statens försummelse med skadeståndsskyldighet. Hovrättens domslut skall därför fastställas.

DTT och STT skall, vid denna utgång, ersätta statens rättegångskostnader vid Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Dag Victor, Torgny Håstad, Per Virdesten och Anna Skarhed (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Monica Björnfot Spaak